

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Вучэбна-метадычнае аб'яднанне ВНУ
Рэспублікі Беларусь па гуманітарнай адукацыі

Зацвярджаю
Старшыня Вучэбна-
метадычнага аб'яднання ВНУ
Рэспублікі Беларусь па
гуманітарнай адукацыі У. Л. Ключня

Рэгістрацыйны № ТД-Д.001/тып. УМО

МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ
БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Вучэбная праграма для вышэйшых навучальных устаноў
па спецыяльнасці: 1-21 05 01 Беларуская філалогія

Мінск
2005

Складальнікі:

В. Ю. Дылеўская, дацэнт кафедры рыторыкі і методыкі выкладання мовы і літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат педагагічных навук;

В. У. Праскаловіч, дацэнт кафедры рыторыкі і методыкі выкладання мовы і літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат педагагічных навук, дацэнт;

Н. Б. Раішэтнікава, дацэнт кафедры рыторыкі і методыкі выкладання мовы і літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат педагагічных навук, дацэнт.

Рэцэнзенты:

кафедра беларускай літаратуры Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта ім. П. М. Машэрава;

І.М. Слесарава, дацэнт кафедры філасофіі і гуманітарных праблем адукацыі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі, кандыдат педагагічных навук, дацэнт.

Рэкамендавана:

кафедрай рыторыкі і методыкі выкладання мовы і літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта;

навукова-метадычным саветам філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта;

вучоным саветам філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Асноўнай мэтай курса методыкі выкладання беларускай літаратуры з'яўляецца фарміраванне ў студэнтаў-філолагаў сістэмы прафесійных ведаў і ўменняў, без якіх няма творчай асобы настаўніка-славесніка, таму што толькі прафесіянал па-сапраўднаму здольны да самастойнай творчай дзейнасці.

Эфектыўнасць работы настаўніка залежыць ад яго прафесійнай кампетэнтнасці. Прафесійная некампетэнтнасць спецыялістаў з'яўляецца, па прызнанню ЮНЕСКА, фактарам рызыкі сучаснай цывілізацыі. У рабоце славесніка гэта фактар рызыкі для культуры цэлых пакаленняў і, што вельмі важна, лёсаў канкрэтных людзей, якіх выходзіць і навучае школа.

Ядро прафесіяналізму настаўніка літаратуры складаюць базавыя навуковыя, метадычныя веды, уменні і навыкі, атрыманыя падчас навучання ў вышэйшай школе. Адсюль значнасць курса методыкі выкладання літаратуры.

Змест курса методыкі выкладання беларускай літаратуры:

методыка выкладання беларускай літаратуры як навука; выкладанне беларускай літаратуры ў сучаснай сярэдняй школе (прынцыпы, змест і асноўныя этапы літаратурнай адукацыі); шляхі развіцця методыкі беларускай літаратуры; літаратурнае развіццё школьнікаў, фарміраванне літаратурных здольнасцей у вучняў рознага ўзросту; метады выкладання літаратуры; асаблівасці ўрока беларускай літаратуры ў сучаснай сярэдняй школе; лабараторыя настаўніка роднай літаратуры; этапы вывучэння мастацкага твора; прыёмы аналізу літаратурнага твора ў сярэдняй школе; асаблівасці вывучэння на ўроку літаратуры мастацкіх твораў у іх жанравай спецыфіцы; вывучэнне тэорыі літаратуры ў школьным курсе літаратуры; гісторыя літаратуры ў школьным вывучэнні; развіццё мовы вучняў у працэсе літаратурнай адукацыі; літаратурная творчасць школьнікаў; пазакласная і пазашкольная работа па беларускай літаратуры.

Такім чынам, курс методыкі выкладання беларускай літаратуры ахоплівае як тэарэтычныя пытанні методыкі літаратуры, так і методыку канкрэтных тэм. У праграме ўлічаны дасягненні і набыткі айчынай методыкі выкладання літаратуры і сусветнай педагагічнай навукі.

Сістэма метадычнай падрыхтоўкі настаўніка беларускай літаратуры складаецца з лекцый па методыцы беларускай літаратуры, практычных заняткаў, спецсемінараў, спецкурсаў, курсавых і дыпломных работ, педагагічнай практыкі.

Асноўныя тэарэтычныя палажэнні лекцыйнага курса пажадана паслядоўна ператварыць у практычныя дзеянні студэнтаў у працэсе

практычных заняткаў, педагагічнай практыкі, пры напісанні кантрольных, курсавых і дыпломных работ.

У лекцыйным курсе і на практычных занятках карысна стварыць у свядомасці студэнтаў праблемныя сітуацыі ў сувязі з нявырашанымі ў метадычнай навуцы пытаннямі. Супастаўляючы розныя падыходы, пажадана накіроўваць творчы погляд студэнтаў на вырашэнне дыскусійных праблем.

Мэтазгодна самаадукацыю студэнтаў скіроўваць не толькі на асэнсаванне тэарэтычных пытанняў метадыкі выкладання беларускай літаратуры, але і на абагульненне перадавога вопыту настаўнікаў-славеснікаў.

Сістэма метадычнай падрыхтоўкі студэнтаў-філолагаў мае на мэце дапамагчы будучаму славесніку ўсвядоміць спецыфіку выкладання айчыннай літаратуры ў сучаснай сярэдняй школе, вызначыць перспектыву ў сваёй будучай творчай працы ў школах рознага профілю.

Абнаўленне зместу літаратурнай адукацыі, якое адбылося ў апошняе дзесяцігоддзе, патрабаванне вывучаць беларускую літаратуру ў кантэксце сусветнай прымушаюць педагога пашыраць метадычную палітру, шукаць новыя шляхі і падыходы да вывучэння літаратурнага працэсу, творчасці пісьменніка, канкрэтных мастацкіх твораў. Акрамя таго, ад славесніка сёння патрабуецца іншы стыль узаемаадносін з людзьмі (педагагіка супрацоўніцтва замест аўтарытарызму), здольнасць да развіцця свайго творчага патэнцыялу.

Усё гэта не можа не знайсці свайго адбітку ў змесце курса метадыкі выкладання беларускай літаратуры.

МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ЯК НАВУКОВАЯ ДЫСЦЫПЛІНА

Тэарэтычныя асновы курса методыкі выкладання літаратуры. Узаемадзеянне метадычнай тэорыі і школьнай практыкі.

Прадмет, змест і структура курса методыкі выкладання беларускай літаратуры.

Сувязь методыкі выкладання літаратуры з прадметамі агульна-гуманітарнага, псіхалага-педагагічнага, літаратуразнаўчага і лінгвістычнага цыкла.

Роля перадавога вопыту настаўнікаў роднай літаратуры ў развіцці метадычнай навукі на Беларусі. Дыскусіі па праблемах методыкі выкладання літаратуры.

Спецыфічныя метады даследавання: мэтанакіраванае назіранне за вучэбна-выхаваўчым працэсам па літаратуры, абагульненне перадавога вопыту славеснікаў, педагагічны эксперымент, даследчая гутарка, анкетаванне, вывучэнне адукацыйных прадуктаў вучэбнай дзейнасці школьнікаў (вусных выказванняў, сачыненняў) і інш.

Месца методыкі выкладання літаратуры ў сістэме падрыхтоўкі настаўніка-славесніка ва універсітэце. Вядучая роля універсітэтаў у правядзенні навуковых даследаванняў у галіне методыкі.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА ЯК ВУЧЭБНЫ ПРАДМЕТ У СУЧАСНАЙ СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЕ

Разнастайнасць сацыяльных і эстэтычных функцый літаратуры. Цэласны характар уздзеяння літаратуры на асобу вучня, матывы яго паводзін і стымулы развіцця пачуццяў, уяўлення, інтэлекту. Адзінства эмацыянальнага і лагічнага ў вывучэнні літаратуры ў школе. Своеасабліваць літаратуры ў шэрагу іншых школьных прадметаў. Асобасны характар успрымання твораў мастацтва слова і непажаданасць шаблонаў у яго вывучэнні.

Мэты і задачы вывучэння літаратуры ў школе: выхаванне асобы грамадзяніна, далучанага да культуры чалавецтва, духоўнага вопыту народа, развіццё маральнага і эстэтычнага густу, фарміраванне крытэрыяў ацэнкі з'яў мастацтва і жыцця, выхаванне кваліфікаванага чытача, развіццё творчых здольнасцей школьніка.

Складанасць мастацкай мовы літаратуры. Узаемадачыненне вывучэння беларускай літаратуры ў сярэдняй школе з вопытам засваення рускай і замежнай літаратур, а таксама іншых відаў мастацтва.

ПРЫНЦЫПЫ, ЗМЕСТ І АСНОЎНЫЯ ЭТАПЫ ЛІТАРАТУРНАЙ АДУКАЦЫІ Ў СУЧАСНАЙ ШКОЛЕ

Прынцыпы дзяржаўнай палітыкі ў галіне адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь і іх рэалізацыя пры выкладанні літаратуры. Канцэпцыя рэфармавання літаратурнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Асноўныя прынцыпы, якія ляжаць у аснове стварэння сістэмы літаратурнай адукацыі. Дыдактычныя і літаратуразнаўчыя прынцыпы: навуковасць, гістарызм, сувязь навучання і выхавання, устаноўка на развіццё вучня, аналіз твора ў адзінстве зместу і формы і інш. Метадычныя прынцыпы выкладання літаратуры: узаемадзеянне мастацтва і рэчаіснасці ў эстэтычнай свядомасці школьнікаў, улік узроставых асаблівасцей літаратурнага развіцця вучняў, асобны характар чытацкай і літаратурна-творчай дзейнасці, сувязь літаратуры з законамі мастацкага мыслення, варыятыўнасць заняткаў па літаратуры, адзінства літаратурнага і моўнага развіцця, вывучэнне беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай.

Мастацкі твор – творчасць пісьменніка – літаратурны працэс – аснова літаратурнай адукацыі школьнікаў. Гісторыка-літаратурныя і тэарэтыка-літаратурныя звесткі, элементы літаратуразнаўства і літаратурнай крытыкі. Роля беларускай мовы ў агульным і літаратурным развіцці вучняў.

Кампаненты зместу літаратурнай адукацыі: а) веды; б) уменні і навыкі; в) вопыт творчай дзейнасці; г) маральныя крытэрыі.

Прынцыпы адбору літаратурных твораў: мастацкая дасканаласць, маральна-эстэтычная значнасць, месца ў творчасці пісьменніка і ў гісторыі літаратуры, надзённасць, даступнасць, цікавасць для школьнікаў пэўнага ўзросту.

Роля нагляднасці ў выкладанні літаратуры і яе віды. ТСН.

Этапы літаратурнай адукацыі.

Структура літаратурнай адукацыі з улікам узроставай і асобнай дыферэнцыяцыі:

Пачатковыя класы (I-IV).

Прапедэўтычны курс чытання ў пачатковых класах, пераемнасць дадзенага этапа з дашкольным. Спецыфіка ўспрымання мастацкага твора малодшымі школьнікамі. Змест пачатковага этапа літаратурнай адукацыі. Задачы курса: выпрацоўка элементарных механізмаў работы вучняў з літаратурным тэкстам, развіццё эмоцый і фантазіі вучняў, здольнасць

пачаткоўцаў ахапіць поглядам змест мастацкага твора, ацаніць некаторыя элементы формы.

Базавая школа (V-X).

Беларуская літаратура як самастойны прадмет выступае з V класа. Прынцып бесперапыннасці і паслядоўнасці літаратурнай адукацыі (V-VIII класы); цэласнае ўяўленне пра выдатныя ўзоры беларускага мастацтва слова, гістарычнае развіццё літаратуры і яе ідэйна-эстэтычнае багацце на прапедэўтычным этапе (IX-X класы). Задачы курса: фарміраванне ў вучняў здольнасцей разумець своеасаблівасць і мастацкую манеру пісьменніка ў межах асобнага твора; успрымаць літаратуру як від мастацтва.

Сярэдняя школа (XI-XII класы).

Вывучэнне літаратуры на гістарычнай аснове. Фарміраванне ўяўлення пра агульныя заканамернасці і асноўныя этапы развіцця беларускай і сусветнай літаратуры, пра пераемнасць літаратурных эпох; паказ своеасаблівасці беларускай літаратуры, яе месца і роля ў сусветным літаратурным працэсе; выхаванне эстэтычна развітага чытача, які ўспрымае літаратурны твор у адзінстве ідэйна-мастацкага зместу і валодае крытэрыямі эстэтычнай ацэнкі. Задачы курса: развіццё канцэптualaнага чытацкага мыслення; вывучэнне канкрэтных твораў і творчасці пісьменнікаў у некалькіх колах кантэксту.

НАСТАЎНІК ЛІТАРАТУРЫ ЯК АРГАНІЗАТАР ВУЧЭБНА-ВЫХАВАЎЧАГА ПРАЦЭСУ ПА ПРАДМЕТУ

Прафесійныя веды і педагагічныя ўменні настаўніка-славесніка: псіхалага-педагагічныя, прадметна-навуковыя, метадалагічныя, агульнакультурныя.

Педагагічныя ўменні — валоданне педагогам вызначанымі спосабамі і прыёмамі педагагічнай дзейнасці, якія заснаваны на свядомым прымяненні псіхалага-педагагічных ведаў (А.А. Абдуліна).

Класіфікацыя педагагічных уменняў, якія вынікаюць з функцый педагога:

- а) агульнапедагагічныя:
 - пазнавальныя;
 - праекціровачныя;
 - канструкцыйныя;
 - арганізатарскія;
 - камунікатыўныя.

б) спецыяльныя ўменні, што звязаны з выкладаннем літаратуры, заснаваныя на веданні гісторыі і тэорыі літаратуры і валоданні метадамі навуковага даследавання.

Асобныя якасці настаўніка:

– наяўнасць цікавасці да вучняў, умення разумець іх пачуцці, вызначаць іх пазіцыю ва ўзаемаадносінах з іншымі людзьмі, камунікабельнасць, кантактнасць, цяроплівасць (К.С. Усманаў);

– стрыманасць, ураўнаважанасць, добразычлівасць, ветлівасць, павага да асобы вучня (А.А. Жураўлёў);

– паслядоўнасць, прынцыповасць, такт, самадысцыпліна (У.С. Гронеў);

– дабрыня, любоў да дзяцей, павага да асобы вучня, эмпатыя.

Уплыў асобы настаўніка на фарміраванне каштоўнасных арыентацый школьнікаў.

Планаванне і імправізацыя як умовы педагагічнай творчасці.

Віды планавання: перспектыўнае (каляндарнае), тэматычнае, паўрочнае.

Роля самаадукацыі ва ўдасканаленні педагагічнага майстэрства настаўніка.

Школьны кабінет літаратуры як арганізацыйна-метадычны цэнтр работы настаўніка-славесніка.

Метадычныя аб'яднанні настаўнікаў-славеснікаў (школьнае, раённае, гарадское і інш.).

ЛІТАРАТУРНАЕ РАЗВІЦЦЁ ШКОЛЬНІКАЎ

Узроставыя асаблівасці і этапы літаратурнага развіцця вучняў. Сучасная гуманітарная навука аб чытацкай дзейнасці (Ю.Б. Бораў, М.Арнаудаў, Б.С.Мелых, Л.Н.Сталовіч і інш.). Чытанне як праца і творчасць (В.Ф. Асмус, М.С.Каган).

Літаратурныя здольнасці вучняў: чытацкія (перцептыўныя) і творчыя (пісьменніцкія).

Прадукт творчасці чытача — чытацкае ўспрыманне.

Агульнаэстэтычныя і ўласна літаратурныя чытацкія здольнасці. Дамінанта ва ўспрыманні (А.А.Ухтомскі), устаноўка на чытанне і аналіз (Д.Н.Узнадзе).

Праблема крытэрыяў літаратурнага развіцця школьнікаў у псіхалогіі (Л.С.Выгоцкі, А.А.Лявонцьеў, Л.Г.Жабіцкая, В.І.Нікіфарова, С.Л. Рубінштэйн і інш.). Вызначэнне зместу літаратурнага развіцця школьнікаў і яго крытэрыяў у працах метадыстаў (Н.Д. Малдаўская, Г.М. Кудзіна, В.А. Левін, З.М. Наўлянская, У.Г. Маранцман).

Важнейшыя крытэрыі літаратурнага развіцця:

- начытанасць школьнікаў;
- аб'ём тэарэтыка-літаратурных ведаў;
- здольнасць да выяўлення актуальнай сацыяльна-маральнай праблематыкі;
- развітасць успрымання літаратурных твораў на 4-х узроўнях: эмацыянальная чуйнасць, актыўнасць чытацкага ўяўлення, асэнсаванне зместу твора, мастацкай формы;
- уменні аналізаваць тэкст мастацкага твора;
- здольнасці і ўменні, звязаныя з літаратурна-творчай дзейнасцю школьнікаў (У.Г. Маранцман).

Вывучэнне чытача-школьніка як метадычная праблема (З. Я. Рэз, Н. Д. Малдаўская, У.Г. Маранцман і інш.).

Этапы развіцця чытача-школьніка.

Пачатковы этап (*дашкольны і школьны, I-IV класы*). Значэнне гэтага этапа для далейшай літаратурнай адукацыі школьнікаў. Асаблівасці слухання і чытання літаратурных твораў у дашкольным і раннім школьным узросце. Спецыфіка ўспрымання мастацкага твора. Фарміраванне чытацкіх уменняў і здольнасцей у пачатковых класах. Першыя спробы літаратурнай творчасці.

“Наіўны рэалізм” як характэрны для вучняў *V-VI класаў* спосаб успрымання мастацтва і рэчаіснасці, спалучэнне эмацыянальнай цэласнасці і лагічнай фрагментарнасці ў непасрэдным чытацкім успрыманні, цяжкасці спасціжэння мастацкай формы. Узроставае дамінанта малодшых падлеткаў.

VII-VIII класы – інтэнсіўнае развіццё чытацкага ўяўлення і абстрактнага мыслення, паглыбленая ўвага да сваёй асобы. Абвостраная назіральнасць і ўспрымальнасць старэйшых падлеткаў як умовы для паглыбленага прачытання мастацкіх твораў.

Юнацкі ўзрост (IX-XI класы) – важны этап у развіцці чалавечай асобы, перыяд асэнсавання гістарычных і эстэтычных сувязей мастацтва з жыццём. Высокі ўзровень чытацкага ўспрымання, развітая здольнасць абстрагавання і пазнання заканамернасцей акаляючага свету, багацце і асэнсаванасць эмоцый.

Узроставае эвалюцыя школьніка і змены ў чытацкім успрыманні.

ШЛЯХІ РАЗВІЦЦЯ МЕТОДЫКІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Выдатныя беларускія асветнікі і мысліцелі: Ефрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі, Францыск Скарына, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі, Сімяон Полацкі і інш.

Роля выдатных рускіх педагогаў і метадыстаў XIX—XX стагоддзяў у станаўленні методыкі выкладання літаратуры як навукі.

Працы Ф.І. Буслаева, В.І. Вадавозава, У.Я. Стаюніна, В.П. Астрагорскага, Ц.П. Балталона і інш.

Праблема барацьбы за родную мову і школу на роднай мове ў XIX—пач. XX стагоддзя. Ф. Багушэвіч, Алаіза Пашкевіч (Цётка), Янка Купала, Якуб Колас, Алесь Гарун і інш. аб ролі беларускай мовы ў жыцці грамадства. Першыя беларускія чытанкі К. Каганца, В. Ластоўскага, Цёткі, Якуба Коласа і інш.

Выкладанне беларускай літаратуры ў школах БССР у **20-я гады XX ст.** Першыя праграмы па беларускай літаратуры для школ (1924 — 1927), чытанкі, першыя хрэстаматыі і падручнікі. Комплексная праграма для 5—7 класаў (1924 г.), чытанка "Родныя шляхі" І. Самковіча і І. Пратасевіча. Першы падручнік для сістэматычнага курса па беларускай літаратуры (7 клас) – "Выпісы з беларускай літаратуры XIX—XX стагоддзяў (з далучэннем уводных і крытычных артыкулаў, артыкулаў, літаратурных тэм, пытанняў і заданняў)" У. Дзяржынскага. Лабараторная сістэма навучання: "Заданні па беларускай літаратуры для 5, 6, 7 класаў: 3 практыкі Мінскай цэнтральнай даследчай школы" І.К. Самковіча. Дыскусіі па праблемах выкладання літаратуры ў школе. Роля І.І. Замоціна, В.П.Тэпіна, К.М. Міцкевіча ў развіцці метадыкі выкладання беларускай літаратуры. "Методыка роднае мовы" К.М. Міцкевіча (Якуб Колас), "Мастацкая літаратура ў школьным выкладанні" І.І. Замоціна. "Гісторыя беларускай літаратуры" Максіма Гарэцкага.

Перыядычны *педагагічны друк* у 20—30-я гады: часопісы "Школа і культура Савецкай Беларусі" (1919, 1921), замест якога ў 1921—1922 гг. выдаваўся "Вестник Народного комиссариата просвещения ССРБ"; "Асвета" (1924), з 1930 г.- да 1936 г.— "Камуністычнае выхаванне", які пад назвай "Народная асвета" выдаецца і цяпер; "Абвеснік Народнага камісарыяту асветы БССР" (1925), "Працаўнік асветы" (1928—1929) — дадатак да газеты "Савецкая Беларусь"; "Наш край", з 1930 г. пад назвай "Савецкая краіна", праіснаваў да студзеня 1933 г.; з 1940 г. – "Савецкая школа".

Асаблівасці выкладання беларускай літаратуры ў школах рэспублікі ў 30-я гады XX ст. Пастанова СНК і ЦК УКП(б) "Аб пачатковай і сярэдняй школе". Карэнная перабудова савецкай школы (1932 – 1933 гг.). Абавязковае сямігадовае навучанне, адкрыццё сярэдніх дзесяцігадовых школ. Беларуская літаратура як самастойны прадмет у школах розных тыпаў. Падручнікі-хрэстаматыі для 5—10 класаў. Аўтары-складальнікі падручнікаў-хрэстаматый: С. Гапіенка, А. Севярнёва (5 клас), З. Ліхтэрман (6 клас), Р. Блях, А. Ус (7 клас), А. Кучар (8–10 класы).

Развіццё методыкі выкладання беларускай літаратуры ў 40—80-я гады ХХ ст.

Змест і структура, этапы літаратурнай адукацыі. Падручнікі-хрэстаматы, падручнікі па беларускай літаратуры. Развіццё вуснай і пісьмовай мовы на ўроках літаратуры.

Аўтары-складальнікі падручнікаў-хрэстаматый (40–50-я гг.): І.С. Счасны (5 клас); Н. Вайтковіч (6 клас), А. Александровіч, А.Г. Гарачун (7 клас), М. Ларчанка, С. Васілёнак (8 клас), Л. Баўдзей, А. Кучар (9 клас), Л. Гарачун, Л. Баўдзей, В. Барысенка (10 клас).

Аўтары-складальнікі падручнікаў-хрэстаматый (60–80-я гг.): М. Масальская, А. Пушкарэвіч, Р. Шкраба (4 клас); А.М. Клачко, С.А. Мітраховіч (5 клас); У.М. Вярбіла, М.Б. Барсток (7 клас), Л.Ф. Тамашова, Л.А. Царанкоў (8 клас). Новыя пакаленні хрэстаматый для 8-10 (9-11) класаў.

Аўтары-складальнікі падручнікаў гісторыка-літаратурнага тыпу: В. Барысенка, В. Івашын (8 (9) клас), Н. Перкін, Ю. Пшыркоў (9–10 класы).

Конкурс на стварэнне новых падручнікаў гісторыка-літаратурнага тыпу. Аўтары-пераможцы: В.У. Івашын, М.А. Лазарук (8 (9) клас); Р.В. Шкраба (9 (10) і 10 (11) класы).

Педагагічны друк. Роля педагагічнага друку ў рэфармаванні літаратурнай адукацыі. "Настаўніцкая газета" (1948). Метадычны часопіс "Беларуская мова і літаратура ў школе" (1988).

Метадычная літаратура ў 50—60-я гг. "Методыка літаратурнага чытання" (1956) І. Счаснага. Выданні тыпу "Пісьменнік у школе": М. Барсток "Нарыс аб жыцці і творчасці Максіма Багдановіча" (1961); У. Міцкевіч "Максім Танк у школе" (1966); У. Казбярук "Якуб Колас у школе" (1967); С. Сонцаў "Вывучэнне творчасці Янкі Купалы ў школе" (1959); Л. Семяноўская "Міхась Лынькоў у школе" (1963); У. Міцкевіч "Пятрусь Броўка ў школе" (1964).

Працы Л.Ф. Тамашовай: "Вывучэнне паэмы Якуба Коласа "Новая зямля" ў школе", "Вывучэнне трылогіі Якуба Коласа "На ростанях" у школе". Метадычныя дапаможнікі З. Чарвяковай "Метадычныя распрацоўкі па літаратурным чытанні ў 6 класе" (1958); Л. Тамашовай і Л. Царанкова "Вывучэнне беларускай літаратуры ў 8 класе" (1965); Г. Сондак "Вывучэнне беларускай літаратуры ХІХ ст." (1963).

Працы настаўнікаў-практыкаў: У. Урбановіч "Па дарагіх мясцінах" (1964), "Шляхамі паэтаў і герояў" (1970); І. Говар "Літаратурныя гульні" (1965); А. Раманоўскі і Л. Раманоўская "Кемлівым і знаходлівым" (1966); І. Рабкоў "Пазакласная работа па беларускай літаратуры" (1967); М. Пашкевіч "З вопыту работы літаратурнага гуртка Сваткоўскай школы Мядзельскага раёна" (1968) і інш.

Кнігі па вывучэнні тэорыі літаратуры ў школе: М. Лазарук "Тэорыя літаратуры ў школе" (1967), А. Макарэвіч "Кароткі слоўнік літаратуразнаўчых тэрмінаў" (1968).

70—80-я гады. Метадычныя дапаможнікі настаўніку-славесніку:

а) кнігі серыі "Пісьменнік у школе": У.А. Міцкевіч "Аркадзь Куляшоў у школе" (1979), Р.В. Аляхновіч "Янка Брыль у школе" (1979), В.Я. Ляшук "Іван Мележ у школе" (1981);

б) выданні, прысвечаныя вывучэнню літаратуры ў пэўным класе: А.У. Рагуля "Беларуская літаратура ў 4 класе" (1980), П.І. Лявонава "Беларуская літаратура ў 5 класе" (1981);

в) выданні, прысвечаныя пазакласным заняткам: В.Я. Ляшук, Л.П. Смальянава "Матэрыялы для пазакласнай работы па беларускай літаратуры" (1971), М.Б. Яфімава "Літаратурныя вечары ў школе" (1977), "Гучыць жывое слова" (1983); В.Я. Ляшук "Урокі пазакласнага чытання" (1984);

г) кнігі па выкарыстанні краязнаўчага матэрыялу, твораў выяўленчага мастацтва на ўроках літаратуры, развіцці культуры вуснага і пісьмовага маўлення вучняў: В.Я. Ляшук "Краязнаўчыя матэрыялы на ўроках літаратуры" (1980); М.Н. Шчыракоў "Творы выяўленчага мастацтва на ўроках літаратуры ў 5—7 класах" (1978); В.І. Смыкоўская "Развіццё мовы вучняў на ўроках літаратуры" (1988); А.А. Каляда "Выразнае чытанне" (1982).

Першыя падручнікі па метадыцы выкладання беларускай літаратуры: "Вывучэнне літаратуры: Пытанні метадыкі" (1980) пад рэд. В.У. Івашына; "Метадыка выкладання беларускай літаратуры" (1986) пад рэд. В.Я. Ляшук і А.У. Рагулі.

Перыядычны друк. Часопісы "Народная асвета", "Адукацыя і выхаванне", "Беларуская мова і літаратура ў сярэдніх навучальных установах Беларусі", "Роднае слова". Прычыны і характар рэформы школы, перспектывы ўдасканалення літаратурнай адукацыі школьнікаў.

МЕТАДЫ І ПРЫЁМЫ НАВУЧАННЯ ЛІТАРАТУРЫ

Метад выкладання літаратуры – яго дыдактычная аснова і прадметная спецыфіка. Асноўныя класіфікацыі метадаў у дыдактыцы: па крыніцах перадачы і характары ўспрымання інфармацыі (С.І. Пяроўскі); па дыдактычных задачах (М.А. Данілаў, Б.П. Есіпаў); у залежнасці ад узроўню актыўнасці і характару пазнавальнай дзейнасці (М.М. Скаткін, І.Я. Лернер); па спалучэнні метадаў выкладання і метадаў навучання (М.І. Махмутаў); па відах дзейнасці (Ю.К. Бабанскі); у адпаведнасці з дыдактычнымі мэтамі (Г.І. Шчукіна, І.Г. Агароднікаў).

Спроба класіфікаваць метады выкладання літаратуры (з гісторыі пытання): М.І. Новікаў, Ф.І. Буслаеў, У.Я. Стаюнін, В.І. Вадавозаў, М.А. Рыбнікава.

Класіфікацыя метадаў навучання ў методыцы выкладання літаратуры: па крыніцах атрымання ведаў (В.В. Галубкоў) – лекцыя настаўніка, гутарка, самастойная работа вучняў; па характары пазнавальнай дзейнасці вучняў (М.І. Кудрашоў) – метады творчага чытання, рэпрадуктыўны, эўрыстычны, даследчы; па метадах і прыёмах спасціжэння літаратурных твораў (В.А. Нікольскі); М.Р. Качурын і У.Г. Маранцман – па відах дзейнасці вучняў, метадах і аперацыях па вывучэнні літаратурнага твора і гісторыка-літаратурнага працэсу.

Сістэма метадаў М.Р. Качурына: чытанне, аналіз, мастацкая інтэрпрэтацыя літаратурнага твора. Класіфікацыя У.Г. Маранцмана: чытанне, аналіз, каменціраванне, ператварэнне літаратурных твораў у іншыя віды мастацтва, метады літаратурнай творчасці і інш.

Узаемасувязь метадаў навучання і ўмовы іх эфектыўнасці ў практыцы выкладання літаратуры. Суадносіны паняццяў “метады” і “прыём”. Прыём як дэталю метаду, г.зн. прыватнае паняцце ў адносінах да агульнага паняцця “метады”.

Прыёмы эмацыянальна-вобразнага спасціжэння літаратурнага твора (уласна метадычныя): выразнае чытанне, завучванне на памяць, вуснае славеснае маляванне, розныя віды пераказаў (падрабязны, сціслы, выбарачны, творчы), мізансцэніраванне, складанне кінасцэнарыя, псіхалагічныя эцюды і інш.

Прыёмы спасціжэння аўтарскай пазіцыі (узятыя з арсенала літаратуразнаўства): аналіз эпизоду, сцэны; розныя віды каментарыяў (гістарычны, літаратурны, культуралагічны); выяўленне асаблівасцей кампазіцыі твора, своеадметнасцей стылю пісьменніка, вывучэнне творчай гісторыі твора, супастаўленне дадзенага твора з іншымі творамі пісьменніка, параўнанне твораў розных пісьменнікаў або асобных элементаў мастацкіх тэкстаў, супастаўленне літаратурнага тэксту з творамі іншых відаў мастацтва. Ператварэнне літаратурных твораў у іншыя віды мастацтва.

Інавацыйныя метады і прыёмы аналізу мастацкага твора: эксплікацыя, метады мастацкай інтэрпрэтацыі, метады літаратурнага пошуку і інш.

Камунікатыўна-дзейнасныя падыходы да літаратуры.

ЭТАПЫ ВЫВУЧЭННЯ МАСТАЦКАГА ТВОРА Ў СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЕ

Вывучэнне мастацкага твора ў школе — складаны і супярэчлівы працэс, які патрабуе намаганняў з боку настаўніка і вучняў.

Уступныя заняткі як этап вывучэння мастацкага твора.

Функцыі ўступных заняткаў. "Стварэнне ўстаноўкі" на чытанне. Агульная арыентацыя вучняў у памеры і характары будучай працы. Прыёмы аналізу літаратурнага твора, накіраваныя на ажыўленне асабістых уражанняў школьнікаў з мэтай акрэсліць кола асацыяцый, важных для ўспрымання твора.

Уплыў родава-жанравай спецыфікі твора на характар і змест уступных заняткаў. Асаблівасці ўступных заняткаў у сярэдніх і старшых класах. Асноўныя метадычныя прыёмы, якія выкарыстоўваюцца ў сярэдніх класах: папярэдняя гутарка, эмацыянальнае слова настаўніка, работа па карціне, сачыненне-мініяцюра, эцюд або эсэ па асабістых уражаннях вучняў.

Метадычныя прыёмы, якія выкарыстоўваюцца ў старшых класах: гістарычны, літаратурны, культуралагічны каментарыі, сувязь мастацкага твора з фактамі з біяграфіі аўтара, гісторыя стварэння твора і інш.

Чытанне твора і арыенціровачныя заняткі.

Арганізацыя чытання, стварэнне ўстаноўкі на аналіз. Віды чытання: класнае і дамашняе, індывідуальнае і калектыўнае, чытанне па ролях.

Выразнае чытанне настаўніка і вучняў на ўроках літаратуры.

Арыенціровачная гутарка па тэксце з мэтай выяўлення глыбіні і асаблівасцей чытацкага ўспрымання пасля першапачатковага чытання (эмацыянальная рэакцыя, работа ўяўлення, першапачатковае аэнсаванне зместу і мастацкай формы твора).

Аналіз як этап вывучэння літаратурнага твора.

Педагагічная канцэпцыя — аснова аналізу мастацкага твора ў школе. Узаемасувязь літаратуразнаўчага і школьнага аналізу твора. Варыятыўнасць, цэласнасць і праблемнасць аналізу літаратурнага твора ў школе. Спалучэнне агульных, групавых і індывідуальных заданняў вучняў. Роля праблемных пытанняў і заданняў ва ўдасканаленні школьнага аналізу твора. Стварэнне праблемнай сітуацыі. Шляхі аналізу літаратурнага твора ў школе як паслядоўнасць вывучэння мастацкага твора. Аналіз "услед за аўтарам", "павобразны", праблемна-тэматычны, комплексны.

Адпаведнасць шляхоў, метадаў і прыёмаў аналізу прыродзе літаратурнага твора, узроставым і індывідуальным асаблівасцям успрымання школьнікаў, родава-жанравай спецыфіцы твора, педагагічным мэтам настаўніка.

Класіфікацыя відаў аналізу твора: тэкставы, аглядны, выбарачна-накіраваны.

Узаемадзеянне шляхоў аналізу ў рабоце настаўніка.

Заклучны этап вывучэння літаратурнага твора.

Асноўныя функцыі заключнага этапа: стварэнне цэласнай канцэпцыі твора, абарона пазіцый, якія склаліся ў працэсе аналізу, адкрыццё перспектывы для далейшага засваення творчай індывідуальнасці пісьменніка. Абагульняючы характар заданняў.

Аб'ём, змест і методыка правядзення заключных заняткаў у сярэдніх і старшых класах.

ВЫВУЧЭННЕ МАСТАЦКІХ ТВОРАЎ У ІХ РОДАВАЙ І ЖАНРАВАЙ СПЕЦЫФІЦЫ

Узаемасувязь успрымання і аналізу мастацкага твора. Інтэрпрэтацыя літаратурнага тэксту. Залежнасць чытацкага ўспрымання твораў ад іх родава-жанравай спецыфікі. Узроставыя і індывідуальна-тыпалагічныя асаблівасці чытацкага ўспрымання. Спосабы вывучэння чытацкага ўспрымання (анкеціраванне, тэсціраванне і інш.). Узмацненне маральна-эстэтычнага і эмацыянальнага ўздзеяння ўрокаў літаратуры на вучняў як важнейшая задача выкладання літаратуры. Своеасаблівасць метадаў і прыёмаў вывучэння кожнага літаратурнага роду.

Вывучэнне эпічных твораў

Асаблівасці ўспрымання і вывучэння эпічных твораў розных жанраў. Спецыфіка вывучэння вялікіх эпічных твораў у сярэдніх і старшых класах. Тры цэнтры ўвагі чытача: падзеі, героі твора, аўтар. Работа над асобнымі кампанентамі мастацкага твора з улікам агульнай аўтарскай канцэпцыі: работа над эпізодам і вобразам-персанажам, сістэмай вобразаў, сюжэтам, вывучэнне кампазіцыі, мовы і стылю пісьменніка. Шматграннасць метадаў і прыёмаў аналізу эпічных твораў у сярэдніх і старшых класах: выразнае і каменціраванае чытанне; пераказы; састаўленне плана, характарыстык; высвятленне функцыі пейзажу і інтэр'ера; супастаўленне эпічнага твора з яго сцэнічным увасабленнем і інш.

Вывучэнне лірычных твораў

Асаблівасці ўспрымання і аналізу лірычных жанраў. Значэнне агульнага і літаратурнага развіцця школьнікаў у працэсе ўспрымання лірычнага твора. Узроставыя асаблівасці вучняў і школьны аналіз лірыкі.

Рух аўтарскіх пачуццяў і думак у вершы. Аўтар як непасрэдны суб'ект лірычнага перажывання ці ўмоўны лірычны герой; лірычны матыў; вобраз-перажыванне. Кампазіцыя лірычных вершаў. Шматзначнасць паэтычнага слова. Вывучэнне сістэмы вершаскладання, вершаваных памераў, паэтычнай мовы, фонікі. Выкарыстанне іншых відаў мастацтва пры вывучэнні лірыкі.

Месца і роля навучання выразнаму (мастацкаму) чытанню на ўроках лірыкі. Асноўныя прыёмы вывучэння лірыкі: завучванне на памяць, складанне лірычных кампазіцый, ажыўленне асабістых уражанняў вучняў, напісанне сачыненняў і інш.

Асаблівасці вывучэння лірычных твораў у сярэдніх і старшых класах.

Своеасаблівасць успрымання і аналізу ліра-эпічных жанраў: паэмы, балады. Вобраз апавядальніка ў ліра-эпічным творы. Вобраз лірычнага героя.

Вывучэнне драматычных твораў у школе

Паняцце аб драме як літаратурным родзе і яго жанравых адрозненнях. Жанры драматычных твораў (трагедыя, драма, камедыя). Своеасаблівасць выяўлення аўтарскай пазіцыі пры ўспрыманні драматычнага твора. Актывізацыя дзейнасці ўяўлення. Выяўленне канфлікту ў драме і спосабы стварэння характараў. Шляхі аналізу драматычнага твора. Спецыфічныя элементы аналізу: драматургічны канфлікт, знешняе і ўнутранае дзеянне, развіццё інтрыгі, элементы драматургічнага дзеяння: экспазіцыя, завязка, кульмінацыя, развязка. Маналог, дыялог, мова персанажаў, іх характары.

Прыёмы аналізу драмы: аналітычнае чытанне па ролях, вуснае моўнае маляванне, складанне рэжысёрскага плана, мізансцэніраванне, рэжысёрскі каментарый, каментарый пры чытанні п'есы па дзеях, успрыманне праз "парад дзеючых асоб", уключэнне момантаў гісторыі сцэнічнага ўвасаблення п'есы, абмеркаванне спектакля і інш.

Выкарыстанне сцэнічнай гісторыі п'есы, нагляднасць і ТСН на ўроках па вывучэнні драмы.

ФАРМІРАВАННЕ ЧЫТАЦКІХ УМЕННЯЎ НА ЎРОКАХ ЛІТАРАТУРЫ

Роля чытацкіх уменняў у развіцці славесна-вобразнага мыслення, эмацыянальнай чулівасці, творчага ўяўлення вучняў.

Асноўныя групы чытацкіх уменняў.

1. Уменні, звязаныя з успрыманнем мастацкага твора:
– уяўляць карціны, намаляваныя пісьменнікам;
– эмацыянальна выказваць першасныя ўражанні аб творы;
– прыўносіць у сваю інтэрпрэтацыю новыя моманты, якія не супярэчаць вобразнай прыродзе твора.

2. Аналітычныя ўменні:

– выяўляць родава-жанравую спецыфіку твора;
– вызначаць асноўную праблематыку твора;
– выяўляць матывы ўчынкаў герояў;
– прасочваць развіццё сюжэта ў эпічным творы, канфлікту – у драматычным творы, змену пачуццяў – у лірычным вершы;
– выяўляць аўтарскую пазіцыю ў творы;
– вызначаць асаблівасці стылю твора.

3. Сінтэтычныя ўменні:

– супастаўляць герояў і сітуацыі розных твораў;
– выяўляць агульныя якасці твораў аднаго жанру і адрозніваць індывідуальную своеасаблівасць пісьменнікаў у межах аднаго жанру;
– суадносіць твор, творчасць пісьменніка з літаратурным накірункам дадзенай эпохі;
– супастаўляць творы розных літаратурных накірункаў.

4. Уменні, звязаныя з ацэнкай мастацкага твора:

- фармуляваць і абгрунтоўваць сучасную актуальную праблему, сугучную разглядаемаму твору;
- абгрунтоўваць сваю трактоўку твора і параўноўваць яе з іншымі трактоўкамі гэтага ж тэксту.

Этапы засваення школьнікамі чытацкіх уменняў, іх сувязь з этапамі навучання.

Узаемасувязь чытацкіх і літаратурна-творчых уменняў. **Асноўныя літаратурна-творчыя ўменні**, фарміруемыя на аснове чытацкіх уменняў:
– апраўдаць пачуцці, узнікшыя пры чытанні, і знайсці ва ўласным жыццёвым вопыце аналаг сітуацыі твора;
– бачыць абставіны дзеяння і ўяўляць партрэт персанажа;
– перадаваць дынаміку пачуццяў героя і аўтара ў выразным чытанні;
– ацэньваць гульню акцёра ў асобнай сцэне, параўноўваць эпізод эпічнага твора з яго экранізацыяй або ілюстрацыяй да яго;
– скласці кінасцэнарый або інсцэніроўку па фрагменту літаратурнага тэксту;

– будаваць сюжэт творчых прац у пэўным жанры (казка, байка, апавяданне і г.д.);

– прымяняць веды па тэорыі літаратуры ў сачыненнях розных жанраў і інш.

Спосабы выяўлення чытацкіх і літаратурна-творчых уменняў школьнікаў: мэтанакіраванае назіранне, метады зрэзаў, атрыбутаванне тэксту, “стылістычны эксперымент”, творчыя работы і інш.

УРОК ЛІТАРАТУРЫ Ў СУЧАСНАЙ СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЕ

Урок як асноўная форма арганізацыі навучальнай дзейнасці вучняў.

Змест, структура, тыпалогія, эфектыўнасць узаемасувязі метадаў навучання на ўроку, роля настаўніка на розных этапах урока, месца ўрока ў сістэме развіцця навічання, удасканаленне вучэбнай дзейнасці школьніка, выхаваўчая накіраванасць урока, фарміраванне асобы вучня, павышэнне маральнага патэнцыялу ўрока, змест і формы самастойнай работы вучня, урок і НТР.

Патрабаванні да сучаснага ўрока літаратуры: цэласнасць, праблемнасць, варыятыўнасць, творчы характар, выхаваўчая накіраванасць.

Тэарэтычныя праблемы ўрока ў даследаваннях М. І. Махмутова, М.М.Скаткіна, М.А. Данілава, В.І. Стрэзікозіна, Ю. К. Бабанскага, І. Г. Агароднікава і інш. Адлюстраванне праблемы ў працах беларускіх метадыстаў (М. А. Лазарука, В. Я. Ляшук, В. У. Івашына і інш.).

Класіфікацыі ўрокаў літаратуры ў школе: у залежнасці ад яго месца ў сістэме работы па вывучэнні мастацкага твора (уступныя заняткі, чытанне, урокі аналізу, заключныя ўрокі); ад віду работы : урок-лекцыя, урок-гутарка, урок-экскурсія, урок-дыспут і г.д. (В. В. Галубкоў); ад зместу прадмета: урокі вывучэння мастацкіх твораў, урокі вывучэння гісторыі і тэорыі літаратуры, урокі развіцця мовы (М. І. Кудрашоў). Аналіз асноўных класіфікацый урокаў, іх моцныя і слабыя бакі.

Стандартныя і нестандартныя ўрокі як метадычная праблема. Здабыткі настаўнікаў-эксперыментатараў. Віды нетрадыцыйных урокаў: урок-завочная экскурсія, урок-дыспут, урок-залік, урок-літаратурная гасцёўня, урок-свята, урок-літаратурны суд, урок-прэс-канферэнцыя і інш.

Мажлівасці выкарыстання чатырохэлементнай (традыцыйнай) і паэтапнай структуры ўрока ў сувязі з неабходнасцю павелічэння творчага пачатку ў засваенні вучнямі новых ведаў, арыентацыяй на шматлікія віды дзейнасці на ўроку і на спалучэнне калектыўнай, групавой і індывідуальнай форм работы.

Падрыхтоўка настаўніка да ўрока літаратуры. Пастаноўка пазнаваўчых задач, матывацыя вывучэння, адбор матэрыялу і паслядоўнасць вывучэння, прымяненне спосабаў і сродкаў, якія дазваляюць дасягнуць вынікаў, забяспечыць кантроль, самакантроль, разуменне, прымяненне ведаў і ўменняў. Інтэграцыя на ўроках літаратуры. Выкарыстанне ўнутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей. Важны прынцып інтэграцыі – вывучэнне нацыянальнай літаратуры, культуры на фоне сусветнай, спалучэнне нацыянальнага, рэгіянальнага, краязнаўчага кампанентаў. Новыя педагогічныя тэхналогіі навучання літаратуры, выкарыстанне актыўных форм навучання.

ГІСТОРЫЯ ЛІТАРАТУРЫ Ў ШКОЛЬНЫМ ВЫВУЧЭННІ

Гістарызм у выкладанні літаратуры на розных этапах курса. Адзінства гісторыка-літаратурнага і тэарэтыка-літаратурнага падыходу да аналізу літаратурных з’яў.

Значэнне і месца гісторыка-літаратурных ведаў на ўроках літаратуры ў V-VIII класах. Характэрныя прыёмы работы: гісторыка-бытавы каментарый, паведамленне звестак гісторыка-літаратурнага характару, звязаных з вывучаемым творам. Праблема мастацкай індывідуальнасці пісьменніка, мастацкай структуры твора як цэнтр увагі ў сярэдніх класах.

Спецыфіка сістэматычнага курса літаратуры ў старшых класах. Манаграфічныя і аглядныя тэмы. Асаблівасці аглядных тэм у старшых класах: уступныя і абагульняючыя тэмы, характарыстыкі пэўнага перыяду грамадска-літаратурнага працэсу, кароткія агляды, гісторыка-літаратурныя агляды і інш.

Сусветная літаратура і сусветная мастацкая культура на ўроках беларускай літаратуры ў старшых класах.

Задачы вывучэння аглядных тэм і іх роля ў літаратурнай адукацыі школьнікаў. Тыпы аглядных тэм. Змест і структура. Кароткі аналіз мастацкіх тэкстаў, звесткі аб развіцці культуры, крытыкі, аб асобных пісьменніках. Спецыфіка агляднага вывучэння мастацкага твора: лекцыя з элементамі гутаркі, дыялог, выразнае чытанне, каменціраванае чытанне, аналіз асобных эпизодаў мастацкага твора, самастойна падрыхтаваныя выступленні вучняў (даклады і паведамленні), запіс плана і тэзісаў лекцыі, выкарыстанне розных сродкаў нагляднасці: табліц, ілюстрацый, тэхнічных сродкаў.

Узаемасувязь аглядных і манаграфічных тэм у праграме па беларускай літаратуры.

Разнастайны характар вывучэння мастацкага твора ў рамках манаграфічнай тэмы. Пабудова сістэмы ўрокаў, аб’яднанай адзінай педагогічнай канцэпцыяй. Апераджальныя заданні да ўсёй тэмы. Адбор

матэрыялу. Актывізацыя дзейнасці школьнікаў. Выкарыстанне нагляднасці.

Вывучэнне жыцця і творчасці пісьменніка ў межах **манаграфічнай** тэмы. Вывучэнне мемуараў, пісьмаў, фотаздымкаў, партрэтаў. Прынцыпы вывучэння біяграфіі пісьменніка: сувязь светаўспрымання з грамадскімі падзеямі эпохі, творчая індывідуальнасць пісьменніка, фарміраванне асобных якасцей вучняў у працэсе вывучэння біяграфіі пісьменніка.

Прыёмы работы: слова пра пісьменніка, каменціраванне партрэтаў, фотаздымкаў, экскурсіі ў літаратурны музей, выкарыстанне дадатковай літаратуры (сярэдня класы); лекцыя настаўніка, кінаўрокі, розныя формы нагляднасці, самастойная работа з дакументальнай і мемуарнай літаратурай, літаратурна-краязнаўчая работа (старшыя класы).

Фарміраванне аналітычных і літаратурна-творчых уменняў у працэсе вывучэння манаграфічнай тэмы.

Літаратурна-крытычныя артыкулы ў гісторыка-літаратурным аспекце. Задачы, змест і метадыка вывучэння літаратурна-крытычных артыкулаў у школе. Выкарыстанне матэрыялаў літаратурнай крытыкі для характарыстыкі літаратурнага працэсу пэўнага перыяду, творчага метаду і стылю пісьменніка і інш.. Знаёмства з рознымі трактоўкамі праграмных твораў як умова фарміравання актыўнага чытача. Літаратурна-крытычны артыкул як узор пабудовы вучнямі ўласнага выказвання на літаратурную тэму, як пісьмовага, так і вуснага. Устанаўленне дыялагічных адносін паміж чытачом і крытыкам, узмацненне чытацкай матывацыі, імкненне асобна асэнсаваць узнятыя пісьменнікам і крытыкам праблемы, зацікаўленасць у пошуках адказаў як у творы, так і ў біяграфіі пісьменніка, аргументацыя перавагі таго ці іншага пункту погляду.

Этапы вывучэння літаратурна-крытычных артыкулаў: папярэдняе знаёмства з аўтарам крытычнага артыкула, гісторыяй стварэння артыкула, характарыстыка светаўспрымання аўтара, яго мастацка-эстэтычных пазіцый, чытанне артыкула, каменціраванне, аналіз, падвядзенне вынікаў аналізу, навывкі крытычнай інтэрпрэтацыі мастацкага твора.

Прыёмы работы над літаратурна-крытычным артыкулам у школе: каменціраванае чытанне артыкула, складанне плана, тэзіраванне, канспекціраванне, падбор цытат да асноўных палажэнняў артыкула, абмеркаванне артыкула, дыскусія, самастойная работа.

ТЭОРЫЯ ЛІТАРАТУРЫ Ў ШКОЛЬНЫМ ВЫВУЧЭННІ

Сістэмна-функцыянальны падыход да вывучэння ў сярэдняй школе тэорыі літаратуры як умова рэальнага засваення тэарэтыка-літаратурных паняццяў. Спалучэнне канцэптуальнай сістэмнасці, устаноўка на выпрацоўку ўласнага пункту гледжання на вобраз, з'яву, на твор і

творчасць пісьменніка, на гісторыка-літаратурны працэс эпохі – функцыянальная канкрэтнасць, прызначэнне кожнага элемента. Шматмаштабнасць катэгорыі мастацкага вобраза: мікра-, макра-, мегавобраз; эпітэт, метафара; персанаж; пейзаж; сюжэтны ход; кампазіцыйны прыём; твор і творчасць у цэлым.

Значэнне ведаў па тэорыі літаратуры ў літаратурнай адукацыі вучняў. Сістэма тэарэтыка-літаратурных паняццяў, якія вывучаюцца ў курсе беларускай літаратуры ў сярэдніх і старшых класах. Наглядна-вобразная аснова гісторыка- і тэарэтыка-літаратурных паняццяў у школе.

Паслядоўнасць фарміравання тэарэтыка-літаратурных паняццяў на ўроках літаратуры: ад першапачатковых назіранняў да ўсведамлення сутнасці паняцця, ад узбагачэння паняцця да свядомага выкарыстання яго ў працэсе аналізу мастацкага твора і выкарыстання ва ўласнай літаратурнай творчасці.

Цэнтральная ўстаноўка – ад засваення катэгорыі мастацкага вобраза да спасціжэння літаратуры як мастацтва слова. Прынцып пераемнасці.

Шляхі спасціжэння вобраза ў сярэдніх класах: у працэсе чытання і аналітычнага абмеркавання твораў розных жанраў; авалоданне тэарэтыка-літаратурнымі ведамі ўнутры канцэптואльных тэм-праблем: літаратура як мастацтва слова; мастацкая літаратура і вусная народная творчасць; літаратурны твор у яго родава-жанравай спецыфіцы.

Сувязь тэорыі літаратуры ў старшых класах з гісторыка-літаратурнымі ўстаноўкамі курса (фарміраванне паняцця аб літаратурных напрамках, мастацкіх метадах і стылях, аб гісторыка-літаратурным працэсе і г.д.). Паглыбленне паняцця аб мастацкім вобразе праз скразныя тэмы-праблемы: гісторыка-літаратурны працэс з яго накірункамі, метадамі і стылямі; эстэтычныя адносіны мастацтва і рэчаіснасці; узаемадзеянне светаўспрымання і творчасці пісьменніка; літаратурна-мастацкая крытыка.

Пераемнасць, этапнасць працэсу фарміравання і прымянення тэарэтыка-літаратурных ведаў вучняў.

Значэнне вывучэння твораў беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай для фарміравання тэарэтыка-літаратурных паняццяў. Выкарыстанне міжпрадметных сувязей з урокамі рускай і сусветнай літаратуры для фарміравання ведаў і ўменняў па тэорыі літаратуры.

РАЗВІЦЦЁ МОВЫ ВУЧНЯЎ У СІСТЭМЕ ЛІТАРАТУРНАЙ АДУКАЦЫІ

Развіццё мовы вучняў як сацыяльная і метадычная задача. Псіхалага-педагагічныя і літаратурна-лінгвістычныя асновы работы па развіцці мовы ў сувязі з заняткамі па літаратуры. Стымуляванне моўнай дзейнасці вучняў

пытаннямі, заданнямі, праблемнымі сітуацыямі на аснове вывучэння курса літаратуры ў цэлым, спецыфікай канкрэтнай літаратурнай тэмы, мастацкага метаду і стылю аўтара твора. Сувязь моўнага развіцця вучняў з усім комплексам работы па вывучэнні літаратуры.

Асноўныя прынцыпы работы па ўзбагачэнні мовы вучняў: жыццёвыя і літаратурныя ўражанні, сістэматычны характар заняткаў па развіцці мовы, творчая накіраванасць заданняў і практыкаванняў па ўзбагачэнні мовы.

Накірункі работы па развіцці мовы вучняў: узбагачэнне слоўнікавага запасу, удасканаленне звязнай мовы, работа над логікай і выразнасцю выказванняў, актывізацыя міжпрадметных узаемадзеянняў у аспекце моўнай дзейнасці, улік узроставай паслядоўнасці ў авалоданні вучнямі сродкамі моўнай выразнасці праз сістэму спецыяльных заданняў.

Крытэрыі моўнага развіцця вучняў: валоданне актыўнай лексікай, нормаў літаратурнай мовы, навуковай тэрміналогіяй, сродкамі мастацкай выразнасці мовы; разуменне асаблівасцей віду і жанру выказвання; змястоўнасць, лагічнасць, стройнасць кампазіцыі выказвання, валоданне прыёмамі зносін са слухачамі ў час выступлення; вядзенне дыялогу на літаратурныя тэмы; самастойнасць у падрыхтоўцы выступлення; валоданне асаблівасцямі моўнага стылю ў адпаведнасці з жанрам выказвання і сітуацыяй зносін.

Пераемнасць, узаемазвязанасць развіцця вуснай і пісьмовай мовы ў сярэдніх і старшых класах: вусныя выступленні вучняў з выкарыстаннем розных функцыянальных стыляў: выступленне на семінары, даклад на літаратурную тэму і інш. Навучанне вучняў выступленням творчага характару: “слова пра пісьменніка”, інтэрв’ю, мастацка-біяграфічнае паведамленне, рэпартаж на літаратурную і мастацтвазнаўчую тэму. Узбагачэнне маналагічнай мовы вучняў, уменне весці дыялог.

Віды вусных выказванняў вучняў пры вывучэнні літаратуры ў сярэдніх класах: каментарый тэксту пры чытанні ў класе, пераказы (кароткі, падрабязны, выбарачны), творчы пераказ, вуснае моўнае маляванне, адказ на пытанні ўзнаўляючага характару і на праблемнае пытанне, разгорнутае маналагічнае паведамленне і інш.

Віды вусных выказванняў вучняў па літаратуры ў старшых класах: разважанне, выказванне сваёй думкі, рэпліка ў дыялогу, паведамленне ці даклад на літаратурную тэму, выступленне на семінары, пераказ-аналіз і інш.

Узаемасувязь вуснай і пісьмовай мовы: складанне плана, тэзісаў, канспекта, запіс асобных палажэнняў будучага выказвання пры навучанні вуснаму адказу, паведамленню, дакладу; вусныя адказы на пытанні,

пераказы мастацкага тэксту, дыялогі пры падрыхтоўцы пісьмовага пераказу, сачынення, кінасцэнарыя, работы-мініяцюры.

Віды пісьмовых работ у V-VIII класах, метадыка іх падрыхтоўкі і правядзення. Пісьмовыя адказы на пытанні; пераказы падрабязныя, сціслыя, выбарачныя, з заменай асобы апавядальніка, ускладненыя граматычнымі заданнямі; пераказы з элементамі сачынення, г.зн. якія ўключаюць у сябе ўласныя аналітычныя роздумы над тэкстам тыпу невялікіх каментарыяў; сачыненні розных жанраў: сачыненне-мініяцюра, сачыненне па прыказцы, загадцы, па асабістых назіраннях, сачыненне па карціне, на аснове жыццёвых уражанняў, на літаратурным матэрыяле; сачыненні і пераказы з элементамі мастацкай творчасці: характарыстыка героя твора, сачыненне казкі, афарызма, загадкі, апавядання (па ўзоры вывучаных), дамысліванне незакончаных гісторый у адпаведнасці з логікай развіцця сюжэта і характараў герояў, мастацкія замалёўкі, сцэнкі, напісанне сцэнарыяў для пастаноўкі (фрагменты) і інш. Навучальныя і кантрольныя пісьмовыя работы.

Віды пісьмовых прац у IX-XII класах. Пераказы ў сувязі з вывучэннем мастацкага тэксту як форма авалодання асновамі пісьмовай літаратурнай мовы. Сачыненні розных форм – асноўны від пісьмовых работ па літаратуры. Роля сачыненняў у фарміраванні творчай самастойнасці, светапогляду вучняў, у паглыбленым пазнанні літаратурнага твора. Тэматычная класіфікацыя сачыненняў: на літаратурныя тэмы, аб літаратурным героі, аналіз твора ў цэлым, мастацкіх форм, разбор асобных эпизодаў і частак твора, літаратурныя агляды, роздумы аб адносінах літаратуры да жыцця, сачыненні-даследаванні праблемнага характару, супастаўленне твораў, параўнальная характарыстыка; сачыненні па жыццёвых уражаннях, па карціне; аб наведванні музея, аб экскурсіях; водгукі і рэцэнзіі на прачытаныя кнігі, на спектаклі. Жанравая спецыфіка сачыненняў. Патрабаванні да вучнёўскіх сачыненняў: паўната раскрыцця тэмы, граматычнасць, валоданне стылямі. Падрыхтоўка да напісання: складанне плана, выбар жанру пісьмовай работы, абмеркаванне і выбар эпіграфу, падбор тэкставага матэрыялу, фармуліроўка асобных палажэнняў.

Авалоданне жанрамі пісьмовай мовы (пісьмо, дзённік, успаміны, эсэ і інш.). Аналіз і крытэрыі ацэнкі пісьмовых работ вучняў. Рэцэнзія настаўніка. Работа над памылкамі: класіфікацыя, аналіз, выпраўленне.

ЛІТАРАТУРНАЯ ТВОРЧАСЦЬ ШКОЛЬНІКАЎ

Літаратурная творчасць школьнікаў як адзін з кампанентаў зместу літаратурнай адукацыі. Вопыт развіцця літаратурнай творчасці вучняў у працах Л.М. Талстога, К.М. Міцкевіча (Якуба Коласа), І.І. Замоціна,

М.А. Рыбнікавай, В.В. Галубкова, В.А. Сухамлінскага, Л.С. Выгоцкага, Васіля Віткі, М.А. Лазарука, В.І. Смыкоўскай, У.Г. Маранцмана і інш.

Асноўныя мэты літаратурнай творчасці навучэнцаў: развіццё творчай асобы, звязнай вуснай і пісьмовай мовы, індывідуальнага моўнага стылю школьніка, літаратурна-творчых і чытацкіх здольнасцей (творчага ўяўлення, славесна-вобразнага мыслення, паэтычнага бачання, назіральнасці, чытацкай эмпатыі); практычнае авалоданне асноўнымі жанрамі мастацкай літаратуры, публіцыстыкі, крытыкі і літаратуразнаўства.

Асноўныя прынцыпы развіцця літаратурнай творчасці школьнікаў: прынцып творчага навучання, ініцыятыўна-дзеяснага, асобна-арыентаванага навучання, прынцып даступнасці, улік узроставых і характаралагічных якасцей асобы – “мастак”, “мысліцель”, “сярэдні” тып (па І.П. Паўлаву), экстраверт, інтраверт (па К.Г. Юнгу), свабода выбару жанру літаратурнай крэатыўнасці, практычная накіраванасць.

Жанры мастацкай літаратуры і публіцыстыкі ў літаратурнай творчасці школьнікаў.

Жанры мастацкай літаратуры: казка, загадка, верш, байка, аповяданне, невялікая п’еса, ліст, пейзажныя і партрэтныя замалёўкі, інтэрпрэтацыя мастацкага тэксту ў іншых відах мастацтва (інсцэніраванне эпизоду або невялікага па аб’ёму твора, кінасцэнарый), пераклады твораў розных жанраў.

Публіцыстычныя жанры: нататка ў газету, інтэрв’ю, рэпартаж, водгук аб кнізе, фільме, спектаклі, творах музыкі, жывапісу; рэцэнзія, нарыс, артыкул, фельетон і інш.

Літаратурна-крытычныя жанры: праблемнае сачыненне па вывучаным творы; характарыстыка літаратурных персанажаў; прадмова (пасляслоўе) да прачытанай кнігі; эсэ, даклад, рэферат на літаратурную тэму.

Вучэбна-традыцыйныя жанры: характарыстыкі літаратурных герояў – індывідуальныя, групавыя, параўнальныя; сачыненне-аповяданне, сачыненне-апісанне, сачыненне-разважанне.

Метадычныя шляхі, прыёмы і ўмовы развіцця літаратурнай творчасці школьнікаў: сістэматычная педагагічна мэтанакіраваная вучнёўская літаратурная крэатыўнасць; стварэнне літаратурна-творчай атмасферы ў класе; даследча-творчая і камунікатыўна-стымулюючая дзейнасць настаўніка – кіраўніка літаратурнай творчасці школьнікаў; абавязковае выкарыстанне спрыяльных узроставых перадумоў (сензітыўныя перыяды развіцця); інтэграцыя курса літаратуры з іншымі прадметамі гуманітарнага цыкла, рознымі відамі мастацкай творчасці; сістэматычная публікацыя твораў вучняў у насценгазетах, альманахах з

далейшым абмеркаваннем; арганізацыя літаратурна-творчых гурткоў, конкурсаў.

ПАЗАКЛАСНАЯ І ПАЗАШКОЛЬНАЯ РАБОТА ПА ЛІТАРАТУРЫ.

Узаемадзеянне ўрокаў, пазакласнай і пазашкольнай работы.

Сувязь урокаў літаратуры з пазакласным чытаннем. Роля пазакласнага чытання ў развіцці літаратурна-мастацкага густу і здольнасцей вучняў. Перадавы вопыт настаўнікаў беларускай літаратуры ў арганізацыі ўрокаў пазакласнага чытання.

Шляхі збліжэння класнага і пазакласнага чытання. Зварот да пазакласнага чытання на розных этапах аналізу мастацкага твора. Віды ўрокаў пазакласнага чытання ў сярэдніх і старшых класах. Стымуляванне чытацкіх інтарэсаў школьнікаў, формы зместавага кантролю. Чытацкія дзённікі, правядзенне чытацкіх канферэнцый, літаратурных кампазіцый, тэматычных вечароў, міжпрадметных святаў.

Віды і формы пазакласнай работы: гурткі, таварыствы, клубы, літаратурныя свята, экскурсіі, паходы, школьныя літаратурныя тэатры і тэатральныя студыі, вопыт арганізацыі школьных літаратурных музеяў, літаратурныя часопісы і альманахі, літаратурныя чытанні ў сярэдняй школе, арганізацыя алімпіяд па літаратуры, конкурсаў, віктарын і інш.

Асноўныя накірункі пазакласнай работы: літаратурнае краязнаўства, дзіцячая літаратурная творчасць, мастацка-выканальніцкая дзейнасць.

Месца літаратурнага краязнаўства і яго роля ў вучэбна-выхаваўчым працэсе. Формы і віды краязнаўчай работы. Выкарыстанне краязнаўчага матэрыялу пры вывучэнні розных літаратурных тэм: біяграфія пісьменніка, уступныя і заключныя заняткі, агляд літаратуры пэўнага перыяду.

Выкарыстанне сумежных відаў мастацтва ў пазакласнай рабоце з вучнямі. Супрацоўніцтва з музеямі, тэатрамі, філармоніяй і інш.

Арганізацыя і правядзенне літаратурных ранішнікаў і вечароў у школе. Літаратурны вечар – адна з самых распаўсюджаных і эфектыўных форм правядзення пазакласных мерапрыемстваў. Літаратурная гасцёўня.

Літаратурныя гурткі як адна з найбольш пашыраных масавых форм пазакласнай работы. Роля гурткоў у развіцці творчых здольнасцей вучняў, пашырэнні і паглыбленні іх ведаў, фарміраванні навыкаў навуковага даследавання. Месца і значэнне літаратурных гурткоў у працэсе навучання і выхавання, прынцыпы арганізацыі, тэматыка і змест працы літаратуразнаўчага, літаратурна-творчага, літаратурна-краязнаўчага, драматычнага гурткоў і гуртка выразнага (мастацкага) чытання.

Займальны матэрыял па літаратуры. Літаратурныя віктарыны і методыка іх правядзення. Крыжаванкі і чайнворды на пазакласных занятках. Літаратурныя гульні ў пазазурочны час.

Улік узроставых і індывідуальных асаблівасцей навучэнцаў пры арганізацыі пазакласнай работы па літаратуры.

ФАКУЛЬТАТЫЎНЫЯ ЗАНЯТКІ

Месца факультатыўных заняткаў у сістэме школьнай літаратурнай адукацыі. Асноўныя віды факультатываў, іх спецыфіка і задачы. Змест і прынцыпы пабудовы факультатыўных курсаў. Арганізацыя і методыка іх правядзення. Сувязь факультатыўных заняткаў з урокамі літаратуры, пазакласнай работай па прадмету. Курсы па выбару.

Адпаведнасць праграмы факультатыва ўзроставым інтарэсам навучэнцаў. Тэматыка факультатыўных заняткаў: паглыбленае вывучэнне творчасці аўтараў, уключаных у школьную праграму, а таксама асобных перыядаў гісторыка-літаратурнага працэсу айчынай і сусветнай культуры; раскрыццё праблем паэтыкі; разгляд праблем узаемадзеяння літаратуры з іншымі відамі мастацтва.

Аналіз існуючых праграм факультатываў.

Навуковая работа па літаратуры ў сярэдняй школе. Арганізацыя і правядзенне навукова-тэарэтычных і навукова-практычных канферэнцый школьнікаў.

ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭМЫ КУРСАВЫХ І ДЫПЛОМНЫХ РАБОТ ПА МЕТОДЫЦЫ ВЫКЛАДАННЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Вывучэнне жыццёвага і творчага шляху пісьменніка ў школьным курсе літаратуры.
2. Вывучэнне лірычных твораў на ўроках беларускай літаратуры ў сярэдніх класах.
3. Асаблівасці вывучэння лірычных твораў у старшых класах.
4. Навучанне школьнікаў выразнаму чытанню на ўроках беларускай літаратуры.
 - а. Спецыфіка вывучэння драматычных твораў у школьным курсе літаратуры.
5. Методыка вывучэння твораў вялікай эпічнай формы ў старшых класах.
 - а. Сістэма ўрокаў па вывучэнні эпічных твораў у сярэдніх класах.
6. Асаблівасці вывучэння ліра-эпічных твораў на ўроках беларускай літаратуры.
7. Вывучэнне тэорыі літаратуры ў школе.
8. Фарміраванне тэарэтыка-літаратурных паняццяў у V-VII (або VIII-XI) класах.
9. Асаблівасці вывучэння аглядных тэм на ўроках беларускай літаратуры.
10. Вывучэнне літаратурна-крытычных артыкулаў на ўроках беларускай літаратуры.
11. Фарміраванне паняцця "стыль пісьменніка" на ўроках беларускай літаратуры.
12. Фарміраванне аналітычных уменняў на ўроках беларускай літаратуры.
13. Узростава-псіхалагічныя асаблівасці ўспрымання твораў беларускай мастацкай літаратуры падлеткамі.
14. Прыёмы аналізу літаратурнага твора ў школе.
15. Вывучэнне беларускай міфалогіі на ўроках літаратуры.
16. Вывучэнне фальклору ў школе.
17. Старажытная беларуская літаратура ў школьным курсе.
18. Вывучэнне творчасці Янкі Купалы ў школьным курсе літаратуры.
 - а. Праблемнае вывучэнне трылогіі Якуба Коласа "На ростанях" у сярэдняй школе.
19. "Новая зямля" Якуба Коласа ў школьным вывучэнні.
20. Вывучэнне творчасці Васіля Быкава ў сярэдняй школе.

21. "Палеская хроніка" Івана Мележа на ўроках беларускай літаратуры.
 - а. Вывучэнне ў школе творчай гісторыі літаратурнага твора.
22. Выкарыстанне літаратурных гульняў на ўроках беларускай літаратуры.
23. Развіццё творчага ўяўлення ў вучняў у працэсе вывучэння літаратуры.
24. Развіццё вуснай мовы вучняў на ўроках беларускай літаратуры.
25. Пісьмовыя работы розных жанраў у сістэме літаратурнай адукацыі школьнікаў.
26. Методыка работы над сачыненнем-разважаннем на ўроку літаратуры.
27. Вывучэнне мовы мастацкага твора.
28. Творчасць Адама Міцкевіча ў курсе беларускай літаратуры.
29. Літаратурнае краязнаўства ў сярэдняй школе.
30. Арганізацыя і правядзенне літаратурнага вечара ў школе.
31. Пазакласная праца па беларускай літаратуры і рыторыка: шляхі інтэграцыі.
32. Факультатывы па беларускай літаратуры ў сярэдняй школе.
33. Методыка ўрокаў пазакласнага чытання.
34. Выкарыстанне тэхнічных сродкаў навучання на ўроках літаратуры.
35. Літаратурная творчасць школьнікаў.
36. Выкарыстанне сумежных відаў мастацтва на ўроках беларускай літаратуры.
37. Міжпрадметныя сувязі на ўроках беларускай літаратуры.
38. Слоўнікава-фразеалагічная работа на ўроках беларускай літаратуры ў сярэдніх класах.
39. Эпоха Сярэднявечча ў школьным вывучэнні.
40. Развіццё творчых здольнасцей вучняў на ўроках беларускай літаратуры.
41. Метадычныя ідэі І.І. Замоціна.
42. Роля В.П. Тэпіна ў развіцці метадыкі выкладання беларускай літаратуры.
43. Метадычная спадчына К.М. Міцкевіча (Якуба Коласа) і сучаснае выкладанне літаратуры ў школе.
44. Чытанкі па беларускай літаратуры.
45. Методыка выкладання беларускай літаратуры на старонках часопіса "Роднае слова" ("Беларуская мова і літаратура").
46. Вывучэнне манаграфічнай тэмы на ўроках беларускай літаратуры ў старшых класах.
47. Арганізацыя самастойнай работы школьнікаў на ўроках літаратуры.

48. Інавацыйныя педагагічныя тэхналогіі на ўроках беларускай літаратуры.
49. Параўнальны аналіз мастацкіх твораў на ўроках беларускай літаратуры.
50. Вывучэнне беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай.
51. Вывучэнне беларускай літаратуры ва ўзаемасувязі з рускай.
52. Фарміраванне грамадзянскай пазіцыі школьнікаў сродкамі літаратуры.
53. Фарміраванне патрыятычнай свядомасці школьнікаў на ўроках літаратуры.
54. Маральна-этычнае выхаванне навучэнцаў на ўроках літаратуры.
55. Роля літаратуры ў выхаванні эстэтычнага ідэалу школьнікаў.
56. Гуманістычныя асновы школьнага курса літаратурнага навучання.
57. Фарміраванне аксіялагічных (каштоўнасных) арыентацый вучняў на ўроках літаратуры.
58. Асобасна-арыентаваныя педагагічныя тэхналогіі на ўроках літаратуры.
59. Актыўныя формы выкладання літаратуры: Лекцыі і семінары на ўроках у старшых класах.
60. Літаратурны дыспут і методыка яго правядзення.
61. Гуртковая праца па беларускай літаратуры ў школе.
62. Сучасны ўрок літаратуры.
63. Нестандартныя ўрокі літаратуры.

ЛІТАРАТУРА

Вучэбныя дапаможнікі для студэнтаў ВНУ

Голубков В.В. Методика преподавания литературы. — 7-е изд., доп. и перераб. — М., 1962.

Лугоўскі А.І. Курсавыя працы па методыцы выкладання беларускай літаратуры: Вучэб. дапам. — Мн., 1991.

Ляшук В.Я. Вывучэнне беларускай літаратуры ў школе: Гіст.- метаад. нарыс (даваенны перыяд). — Мн., 1994.

Ляшук В.Я. Лабараторныя заняткі па методыцы выкладання беларускай літаратуры. — Мн., 1988.

Майман Р.Р. Практикум по методике преподавания литературы: Пособие для студентов. — М., 1985.

Методыка выкладання беларускай літаратуры: Вучэб. дапам. / Пад рэд. В. Я. Ляшук. — Мн., 1999.

Методика преподавания литературы: Пособие для студентов и преподавателей: В 2 ч./Под ред.: О.Ю. Богдановой, В.Г. Маранцмана. — М., 1995.

Методика преподавания литературы: Учеб. для студентов пед. вузов/ Под ред. О.Ю. Богдановой. — М., 1999.

Методика преподавания литературы: Учебник для студентов пед. ин-тов / Под ред. З.Я. Рез. — 2-е изд., дораб. — М., 1985.

Методика преподавания русской литературы в национальной школе/ Под ред. М.В. Черкизова, А.Д. Жижинной. — М., 1992.

Міхайлаў М.Р. Практыкум па методыцы выкладання беларускай літаратуры: Дапаможнік для студэнтаў. — Мн., 1987.

Никольский В.А. Методика преподавания литературы в средней школе: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. — М., 1971.

Рашэтнікава Н.Б., Дылеўская В.Ю. Практыкум па методыцы выкладання беларускай літаратуры: Вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў. — Мн., 1996.

Метадычная літаратура

Адзінства навучання і выхавання на ўроках літаратуры / Зб. Навук. прац / Пад рэд. М.А.Лазарука. — Мн., 1982.

Айзерман Л.С. Сочинение о сочинениях. — М., 1986.

Альшэўская Н.У. Развіццё пачуцця самасвядомасці грамадзяніна-беларуса на ўроках роднай мовы і літаратуры ў вучняў старэйшых класаў. — Мн., 1998.

Аналіз мастацкага твора ў школе/ Пад рэд. В.У. Івашына. — Мн., 1976.

Барсток М. Максім Багдановіч у школе. — Мн., 1974.

Беларуская літаратура ў 11 класе: Дапам. для настаўнікаў / М.І.Мішчанчук, Г.Я. Адамовіч. — Мн., 2001.

- Беленький Г.И.* Классики и современность: Пособие для учителя. — Киев, 1984.
- Беленький Г.И., Снежневская М.А.* Изучение теории литературы в средней школе: IV-X кл.: Пособие для учителя. — М., 1983.
- Бершадская Н.Р., Халимова В.З.* Литературное творчество учащихся в школе: Кн. для учителя. — М., 1986.
- Беспалько В.П.* Слагаемые педагогической технологии. — М., 1989.
- Большой педсовет / Сост. В.Б. Козлов. — М., 1986.
- Вітка В.* Дзеці і мы: Дзённікі, нарысы, апавяданні. — Мн., 1977.
- Воінаў М.М., Смыкоўская В.І.* Вучыць і выхоўваць словам: Метад. рэк. да падруч. “Родная літаратура”, 5 клас. — Гомель, 1996.
- Волкаў І.П.* Далучэнне да творчасці: З вопыту работы. — Мн., 1992.
- Воловникова Г.М.* Современные задачи развития факультативных занятий по литературе в 8-м классе. — М., 1980.
- Вопросы методики преподавания литературы в школе: Сб. статей / Под ред. Н.И. Кудряшова. — М., 1961.
- Восприятие учащимися литературного произведения и методика школьного анализа: Пособие для учителей/ Под ред. А.М.Докусова. — М., 1974.
- Вывучэнне літаратуры: Пытанні метадыкі: Зб. артыкулаў / Пад рэд. В.У. Івашына. — Мн., 1980.
- Вывучэнне беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай: Зб. артыкулаў / Пад рэд. М.А.Лазарука. — Мн., 1994.
- Выготский Л.С.* Психология искусства. — М., 1987.
- Выготский Л.С.* Воображение и творчество в детском возрасте. — СПб., 1997.
- Говар І.І.* Літаратурныя гульні. — Мн., 1965.
- Грымаць А.А.* Фарміраванне маральных ідэалаў вучняў: На матэрыяле беларускай літаратуры. — Мн., 1978.
- Дановский А.В.* Системно-функциональное формирование теоретико-литературных понятий в средних учебных заведениях: Учеб. пособие. — М., 1989.
- Жабицкая Л.Г.* Восприятие художественной литературы и личность: Литературное развитие в юности. — Кишинёв, 1974.
- Звяровіч Т.І., Гелер М.Л.* Літаратурныя віктарыны. — Мн., 1967.
- Зепалова Т.С.* Уроки литературы и театр: Пособие для учителей. — М., 1982.
- Ивашин В.В., Лазарук М.А., Ленсу Е.Я.* Изучение русской литературы во взаимосвязи с белорусской: Пособие для учителя. — Мн., 1988.
- Ідэйна-маральнае выхаванне на ўроках літаратуры / Пад рэд. В.У. Івашына. — Мн., 1984.
- Изучение литературы в средней школе по новым программам: Сб. ст./ Отв. ред. Е.В. Перевозная. — Мн., 1995.
- Ильин Е.Н.* Рождение урока. — М., 1986.
- Ішчанка Г.М.* Вывучэнне творчасці пісьменніка: Уладзімір Караткевіч у школе: Дапам. для настаўнікаў. — Мн., 2002.

- Казбярук У.М.* Якуб Колас у школе. — Мн., 1975.
- Каляда А.А.* Выразнае чытанне сатырычных вэршаў, баек і драматычных твораў. — Мн., 1973.
- Каляда А.А.* Выразнае чытанне: IV — VII класы. — Мн., 1982.
- Каляда А.А.* Мастацкае чытанне ў школе: Кн. для настаўніка: 5-11-е кл. — Мн., 1992.
- Канцэпцыя рэфармавання літаратурнай адукацыі. /Пад рэд. М.А.Лазарука, В.У.Івашына. — Мн., 1996.
- Капинос В.Н., Сергеева У., Соловейчик М.* Развитие речи: теория и практика обучения. — М., 1994.
- Каплан И.Е.* Изучение биографии писателя в старших классах. — М., 1964.
- Качурин М.Г.* Организация исследовательской деятельности учащихся на уроках литературы: Кн. для учителя. — М., 1988.
- Ковалёва Л.Е.* Факультативные занятия по литературе в школе. — М., 1974.
- Корст Н.О.* Очерки по методике анализа художественных произведений в школе. — М., 1986.
- Коряушкина В.А.* Урок литературы в средней школе. — Мн., 1985.
- Кудряшёв Н.И.* Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы: Пособие для учителя. — М., 1981.
- Кулагин П.Г.* Межпредметные связи в процессе обучения. — М., 1981.
- Лазарук М.А.* Тэорыя літаратуры ў школе. — Мн., 1967.
- Лазарук М.А.* Навучанне і выхаванне творчасцю: Пед. роздумы і пошукі. — Мн., 1994.
- Ленсу А.Я.* Вывучэнне тэорыі літаратуры ў школе: IV-VII класы. — Мн., 1985.
- Лепешаў І.Я.* Лінгвістычны аналіз літаратурнага твора. — Мн., 1981.
- Леўка Я.Р.* Выхаваўчая роля літаратуры. — Мн., 1980.
- Лугоўскі А.І.* Маральна-эстэтычнае выхаванне вучняў на ўроках беларускай літаратуры: XI кл.: Дапам. для наст. — Мн., 1992.
- Лявонава П.І.* Беларуская літаратура ў 5 класе: Метад. дапаможнік да падручніка-хрэстаматыі. — Мн., 1981.
- Ляшенко В.В.* Будни словесника: Книга для учителя: Из опыта работы. — М., 1984.
- Ляшук В.Я.* Краязнаўчы матэрыял на ўроках літаратуры. — Мн., 1980.
- Ляшук В.Я.* Літаратурнае краязнаўства ў школе. — Мн., 1991.
- Ляшук В.Я., Смальянава Л.П.* Матэрыялы для пазакласнай работы па літаратуры. — Мн., 1971.
- Ляшук В.Я.* Урокі пазакласнага чытання: 4—7 класы. — Мн., 1984.
- Ляшук В.Я.* Вывучэнне эпічных твораў: 5-8 кл.: Дапам. для настаўніка. — Мн., 1987.
- Ляшук В.Я.* Вывучэнне творчасці пісьменніка: Іван Мележ у школе: Дапам. для настаўнікаў. — Мн., 2002.
- Ляшук В.Я.* Вывучэнне творчасці пісьменніка: Адам Міцкевіч у школе: Дапам. для настаўнікаў. — Мн., 2003.

- Ляшук В.Я.* Вывучэнне трылогіі Якуба Коласа “На ростанях” у школе. – Мн., 2001.
- Ляшук В.Я., Снітко Г.М.* Вывучэнне аглядавых тэмаў па беларускай літаратуры. – Мн., 2001.
- Ляшук В.Я.* Вывучэнне творчасці Янкі Брыля: Дапам. для настаўнікаў. – Мн., 2004.
- Малажэй Г.М.* Лінгвістычны аналіз тэксту. — Мн., 1982.
- Маранцман В.Г.* Труд читателя: От восприятия литературного произведения к анализу. — М., 1986.
- Методыка аналізу літаратурнага твора ў школе: Зб. навук. прац / Пад рэд. М.А. Лазарука. – Мн., 1985.
- Мішчанчук М.І.* Настаўніку – пра настаўнікаў. – Мн., 1989.
- Молдавская Н.Д.* Самостоятельная работа учащихся над языком художественного произведения. – М., 1964.
- Молдавская Н.Д.* Литературное развитие школьников в процессе обучения. — М., 1976.
- Морозова Н.П.* Учимся писать сочинения. — М., 1987.
- Мушинская Т.Ф.* Художественная литература и самореализация личности. – Мн., 1991.
- Мушынская Т.Ф.* Беларуская літаратура 20–30-х гадоў. – Мн., 1994.
- Навуменка І.Я., Мароз М.І.* Вывучэнне творчасці Максіма Багдановіча ў школе. – Мн., 2001.
- Никифорова О.И.* Психология восприятия художественной литературы. – М., 1972.
- Перевозная Е.В.* Воспитание на уроках литературы. — Мн., 1968.
- Праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы з беларускай і рускай мовамі навучання: Беларуская літаратура: V-XI класы/ Пад агул. навук. кіраўн. М.А. Лазарука, А.І.Бельскага. – Мн., 2002.
- Праграмы для ўстаноў, якія забяспечваюць атрыманне агульнай сярэдняй адукацыі з паглыбленым і профільным вывучэннем беларускай літаратуры: Беларуская літаратура: VIII-XI класы / Пад навук. кіраўн. В.П.Рагойшы. – Мн., 2003.
- Прессман Л.П.* Кабинет литературы в школе: Пособие для учителя. — М., 1983.
- Пути анализа литературного произведения: Пособие для учителя / Под ред. Б.Ф. Егорова. — М., 1981.
- Пытанні выкладання літаратуры ў школе: Зб. артыкулаў. — Мн., 1975.
- Рагойша В.П.* Гутаркі пра верш. — Мн., 1979.
- Рагуля А.У.* Беларуская літаратура ў 4 класе: Метад. парады да падручніка. — Мн., 1980.
- Развитие творческой активности школьников в процессе преподавания литературы: Сб. науч. тр. / Отв. ред. М.Г. Качурин. – Л., 1978.
- Ренанский А.Л.* Эстетическое воспитание учащихся: Литературно-музыкальные композиции и беседы. – Мн., 1978.

- Родари Д.* Грамматика фантазии: Введение в искусство придумывания историй. – М., 1990.
- Родионов В.Н.* Якуб Колас – педагог. – Мн., 1981.
- Родная літаратура ў 7 класе: Вучэб.-метада. дапам. для настаўнікаў/
П.І. Лявонава, В.І. Русілка, І.М. Слесарава.— Мн., 1999.
- Рожина Л.Н.* Искусство быть читателем. – Мн., 1987.
- Рожина Л.Н.* Изучение художественного восприятия и литературных способностей учащихся: Метод. пособие. – Мн., 1992.
- Руцкая А.* Пазакласная праца па беларускай літаратуры: Дапам. для настаўнікаў. – Мн., 2000.
- Рыбникова М.А.* Очерки по методике литературного чтения. — М., 1963.
- Славина И.И.* Литературный клуб старшеклассников. – Л., 1969.
- Смелкова З.С.* Слово в художественном тексте. — М., 1980.
- Смыкоўская В.І.* Развіццё мовы вучняў на ўроках літаратуры. – Мн., 1988.
- Сондак Г. А.* Вывучэнне беларускай літаратуры ХІХ стагоддзя ў школе. — Мн., 1963.
- Сухомлинский В.А.* Духовный мир школьника. – М., 1961.
- Тамашова Л.Ф.* Вывучэнне паэмы Якуба Коласа "Новая зямля" ў школе. — Мн., 1974.
- Туркевіч В.М.* Творчасці зярняты залатыя...: Метада. эцюды настаўніка. – Мн., 1988.
- Урок літаратуры ў школе: Кн. для настаўніка /Пад рэд.: М.А. Лазарука, В.У. Івашына. – Мн., 1995.
- Формирование умений и навыков по литературе у учащихся средней школы: Сб. науч. тр. / Сост. Р.И. Альбеткова. – М., 1986.
- Художественная литература в формировании всесторонне развитой личности школьника: Сб. науч. тр. / Отв. ред. Н.А.Кушаев. – М., 1985.
- Шаўлоўская М.Ф.* Беларуская драматургія (Бібліятэка настаўніка беларускай мовы і літаратуры). — Мн., 1981.
- Щербина В.Р.* Проблемы литературного образования в средней школе. — М., 1982.
- Шукин А.Н.* Наглядные пособия на уроках литературы. – М., 1961.
- Шчыракоў М.Н.* Творы выяўленчага мастацтва на ўроках беларускай літаратуры: IV — VII класы. — Мн., 1978.
- Якушина Л.С.* Использование экранных и звуковых средств на уроках литературы (5-7 классы). — М., 1985.
- Яфімава М.Б.* Літаратурныя вечары ў школе. — Мн., 1977.
- Яфімава М.Б.* Гучыць жывое слова: Гурток выразнага чытання. — Мн., 1983.